

Hardlopers zijn doodlopers

Wetsvoorstel ‘Maatschappelijk verantwoord ondernemen in het jaarverslag’ (27 905)

Inleiding; maatschappelijk verantwoord ondernemen

Onder druk van tal van sociale, economische en milieufactoren vestigen steeds meer ondernemingen de aandacht op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dit op het eerste gezicht moderne verschijnsel wordt Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) genoemd. MVO wordt gedefinieerd als ‘de zorg voor maatschappelijke effecten van het functioneren van een onderneming’ (SER-advies, De winst van waarden, publicatienummer 11, p. 12). MVO is echter niets nieuws. Al aan het einde van de negentiende eeuw voorzagen verenigingen van arbeiders op initiatief van de ondernemer in voorzieningen als een ziekenkas of een weduwen- en pensioenfonds. Dergelijke voorzieningen werden vaak in het leven geroepen om de werknemers tevreden te houden (SER-advies, p. 19). Tegenwoordig moeten niet alleen de werknemers, maar alle stakeholders tevreden worden gehouden. Illustratief in dit verband zijn de discussies tussen diverse belangengroepen en onder andere Vendex KBB, die de ‘Triumph BH’ zou laten maken in een fabriek van de militaire junta die systematisch mensenrechten zou schenden, of Blokker, die haar speelgoed zou laten maken in een fabriek in China die de arbeidsomstandigheden aan de laars zou lappen (zie het blad *Management Team* van 25 januari 2001, p. 28 e.v.).

MVO kent inmiddels – naast de sociale invalshoek – vele andere invalshoeken. De belangrijkste bron voor MVO is de OESO-richtlijn voor Multinationale Ondernemingen. Deze kent naast een aantal algemene beginselen voor verantwoord ondernemerschap onder meer aanbevelingen op het gebied van informatieverstrekking, werkgelegenheid, milieu, bestrijding van corruptie, consumentenbelangen en mededinging.

Een onderneming die maatschappelijk verantwoord onderneemt, doet dit in beginsel vrijwillig. Er bestaat geen wettelijke plicht om de stakeholders te informeren over de maatschappelijke effecten van haar activiteiten. De wet kent hier en daar inmiddels wel wat uitzonderingen (zie onder andere de Wet op de ondernemingsraden, Arbeidsomstandighedenwet 1998, Wet stimulering arbeidsdeelname minderheden en de Wet milieubeheer). Als het op 6 september 2001 door Rabbae en Koenders ingediende initiatiefvoorstel MVO (hierover ook H. Beckman, *Ondernemingsrecht* 2001, p. 497)

wordt aangenomen, zal ook de jaarverslaggeving een rapportageverplichting in het kader van MVO kennen. Het opnemen van zo’n maatschappelijke rapportageverplichting juich ik toe. Ik vraag mij alleen af of het voorstel qua timing en inhoud wel zo gelukkig is.

In deze bijdrage zal ik eerst de twee belangrijkste voorgestelde wijzigingen bespreken; daarna zal ik het voorstel plaatsen tegen de achtergrond van de op gang komende discussie rond MVO. Verder zal ik ingaan op de meer juridische vragen die het wetsvoorstel MVO oproept.

Het wetsvoorstel MVO

Het voorstel (27 905) stelt – zakelijk weergegeven – twee wijzigingen voor. Ten eerste beoogt het aan artikel 2:391 BW (dat handelt over het bestuursverslag, in de wet jaarverslag genoemd) onder vernummering van de overige leden een nieuw lid 3 toe te voegen, strekkende tot een verplichte uitbreiding van het jaarverslag voor een rechtspersoon die internationale activiteiten ontplooit. Deze internationaal opererende rechtspersoon moet opgave doen van het beleid van de rechtspersoon, zijn dochtermaatschappijen of andere groepsmaatschappijen op sociaal, ecologisch en ethisch gebied. Daarbij moet hij opgeven welke technische, organisatorische en administratieve maatregelen hij heeft getroffen bij zijn internationale activiteiten ter uitvoering van dat beleid. Voorts dwingt het voorstel de rechtspersoon informatie te verschaffen over de eventueel opgestelde gedragscode, de naleving van deze code en de gevolgen van die naleving voor het beleid. Indien een dergelijke gedragscode niet is opgesteld, moet hiervan melding worden gemaakt. In de memorie van toelichting merken de initiatiefnemers op dat het voorstel ondernemers zal verplichten transparantie over de maatschappelijke gevolgen van hun activiteiten te bieden. De inhoud van de rapportageverplichting is vrijblijvend. Kortom, de rechtspersoon mag zelf kiezen welke maatschappelijke activiteiten hij rapporteert. De initiatiefnemers merken op dat de ‘maatschappelijke omgeving’ (lees: de stakeholders) zal moeten beoordelen of dit voldoende is. Ook voor de feitelijke juistheid van de verstrekte informatie wordt op het eerste gezicht uitgegaan van het verantwoordelijkheidsgevoel van de ondernemer zelf.

Ten tweede beoogt het voorstel de kring van belanghebbenden in het kader van een jaarrekeningprocedure te concretiseren. In de eerste volzin van artikel 999 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) wordt na de woorden 'iedere belanghebbende' ingevoegd: 'en, voor zover het de naleving van artikel 393 lid 3 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek betreft, iedere belanghebbende rechtspersoon bedoeld in artikel 305a van Boek 3 [de stichting of vereniging met volledige rechtsbevoegdheid, EAJ] van het Burgerlijk Wetboek.' Kortom, als de verslaggevende rechtspersoon zich niet houdt aan zijn in het jaarverslag uiteengezette maatschappelijke beleid, kan de stichting of de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid, indien en voorzover zij deze belangen in haar statuten behartigt, deze tekortkoming in het kader van een jaarrekeningprocedure aan de kaak stellen.

Het voorstel tegen de achtergrond van de discussie

Het initiatiefvoorstel is vooruitstrevend en dus kwetsbaar. De SER en het kabinet achten voorsnog een uitbreiding van de reeds bestaande wettelijke rapportageverplichting ongewenst. De SER motiveert dit door te wijzen op de veelheid van verschijningsvormen van maatschappelijk ondernemerschap en de vormen van informatie daarover. Een verantwoordingsplicht in het jaarverslag moet er volgens de SER pas komen nadat het begrip MVO is uitgekristalliseerd (SER-advies, p. 81). Het advies is overgenomen door het kabinet (Kamerstuk 26 485, nr. 14). Het heeft in dit kader op 30 juni 2001 de Raad voor Jaarverslaggeving verzocht een inventarisatie te maken voor de mogelijkheden van maatschappelijke jaarverslaggeving (zie over de voortgang van deze inventarisatie www.rjnet.nl).

Niet alleen Nederland, maar ook Europa is terughoudend en struikelt over de vraag hoe MVO in het jaarverslag gerapporteerd moet worden. Er is weliswaar consensus over de sociale component van MVO (de 'Social Accountability 8000', zie hierover: www.cepaa.org), maar over de uitleg en invulling van de andere componenten zijn de meningen verdeeld. De Europese Commissie wijst in dit verband op het feit dat Europa het uiterst moeilijk heeft normen te ontwikkelen waarin alle culturen en landen zich kunnen vinden (zie het Groenboek van de EC van 18 juli 2001, p. 18).

Als het voorstel wordt aangenomen, is Nederland een van de eerste – zo niet het eerste – Europese land dat een wettelijke maatschappelijke jaarverslaggevingsplicht kent. Dit doet meteen de vraag rijzen of het voorstel past in het harmonisatiestreven van het jaarrekeningsrecht op Europees niveau en de in dit kader in

respectievelijk 1984 en 1987 van kracht geworden Vierde (78/660/EEG) en Zevende (83/349/EEG) richtlijn. In dit verband wijs ik ook op het op 12 februari 2002 ingediende wetsvoorstel 'Gebruik van internationale jaarrekeningstanden (28 220)'. De toelichting, die tegelijk met het eerste voorstel bij de Vierde richtlijn is gepubliceerd, is immers helder. De noodzaak voor harmonisatie van jaarverslaggeving wordt als volgt gemotiveerd:

'Op dit moment bestaan er aanzienlijke verschillen binnen Lid-Staten ten aanzien van de wettelijke vereisten voor de structuur en inhoud van jaarrekeningen van vennootschappen. De door de vennootschappen te verschaffen informatie verschilt duidelijk van land tot land, zowel in kwalitatief als in kwantitatief opzicht. Deze situatie zou een nadelige invloed kunnen hebben op de samensmelting van de nationale markten tot één gemeenschappelijke markt, die op dezelfde wijze zou moeten functioneren als een binnenlandse markt.'

In het licht van deze nationale en Europese terughoudendheid en het Europese harmonisatiestreven van de jaarverslaggeving, twijfel ik of het voorstel het Staatsblad zal halen.

De tekst van het voorstel

Daarbij komt dat de tekst van het voorstel weliswaar uitblinkt in vooruitstrevendheid, maar niet in helderheid. Het is mij niet duidelijk in welk geval een rechtspersoon 'internationale activiteiten' ontplooit. De initiatiefnemers merken in dit kader op dat gekozen is voor dit criterium omdat het niet nodig is dat een slechts in Nederland opererende rechtspersoon verantwoording aflegt over de maatschappelijke gevolgen van zijn activiteiten. De maatschappelijke normen waaraan zijn handelen moet worden getoetst, liggen in Nederland redelijk goed vast. De verantwoordingsplicht moet dan ook – volgens de initiatiefnemers – slechts gelden als een Nederlandse onderneming haar activiteiten (mede) in het buitenland ontplooit. Zij is immers voorsnog niet verplicht de (eventueel strengere) Nederlandse normen in het buitenland in acht te nemen. De gedachtegang kan ik volgen, maar het criterium vind ik niet helder. Ontplooit een rechtspersoon ook 'internationale activiteiten' als hij slechts in Nederland zijn diensten levert, maar ter realisering van deze diensten incidenteel een buitenlandse onderneming inschakelt of de rechtspersoon slechts een geldstroom door het buitenland heeft lopen? Uit de toelichting op het voorstel

(27 905, nr. 3, p. 5) maak ik op dat dat het geval kan zijn. Dit brengt noodzakelijkerwijs met zich dat deze rechtspersoon moet instaan voor de 'integriteit' van deze derde en dat de Nederlandse rechtspersoon in het kader van een jaarrekeningprocedure hiervoor kan worden aangesproken. Los van de vraag welke juridische complicaties dit met zich kan brengen, vraag ik mij af of het voorstel praktisch uitvoerbaar is. Het geschetste probleem doet zich overigens ook voor binnen de concernverhoudingen. De moedermaatschappij zal immers – volgens het voorstel – in haar jaarverslag informatie moeten verschaffen over de maatschappelijke activiteiten van haar groepsmaatschappijen. Het criterium 'internationale activiteiten' behoeft aanpassing. Een omzeldrempel en/of een materialiteitsgrens voor internationale activiteiten van de desbetreffende rechtspersoon liggen voor de hand.

De jaarrekeningprocedure ex artikel 999 Rv

Als gezegd beoogt het voorstel de term 'belanghebbende' in artikel 999 Rv nader in te vullen. De achterliggende gedachte is mij niet precies duidelijk. Ik meen dat een stichting en vereniging met volledige rechtsbevoegdheid, die de geschonden belangen volgens haar statuten behartigt, ook zonder deze toevoeging al tot de eerste kring van belanghebbenden behoren. Net zoals (onder meer) de aandeelhouder, de certificaathouder en de ondernemingsraad van de vennootschap. Deze 'eerste kring belanghebbenden' zijn bewust niet expliciet genoemd in artikel 999 Rv. Uit de wetsgeschiedenis volgt immers dat het van de concrete omstandigheden van het geval, meer in het bijzonder de aard van hun verlangens, moet afhangen of een (rechts)persoon als belanghebbende kan worden aangemerkt. Met dit in het achterhoofd is het onlogisch de stichting en vereniging – die onder de reikwijdte van artikel 3:305a BW vallen – wel expliciet te noemen in artikel 999 Rv.

Ook indien de gedachtegang van de initiatiefnemers was dat de stichting of vereniging tot de tweede kring van belanghebbenden behoort, lijkt de toevoeging onlogisch. In dat geval lijken zij immers een voorkeursbehandeling boven de eventuele andere tweede kring belanghebbenden te krijgen.

In het licht van de geldende jurisprudentie op dit punt wordt de toevoeging op het eerste gezicht duidelijker. In zijn uitspraak van 26 juni 1985 (NJ 1986, 307) overweegt de Hoge Raad immers dat een persoon onvoldoende belang heeft bij de door hem ingestelde vordering tot verbetering van de jaarrekening, indien daaraan slechts de wens om een (vermeende) onjuistheid in een jaarrekening van een vennootschap te doen

corrigeren ten grondslag ligt. Hij voegt hieraan toe dat voor het zijn van belanghebbende een meer specifiek belang nodig is bij de gewenste rectificatie, hierin bestaande dat de inrichting van de bestreden jaarrekening en/of de wijze waarop één of meer posten zijn verwerkt voor diegene die een jaarrekeningprocedure wil starten, nadeel kan opleveren. Zonder de toevoeging aan artikel 999 Rv zou de stichting of vereniging – in het licht van deze uitspraak – dan ook geen belanghebbende kunnen zijn. Zij lijdt immers geen concreet nadeel, maar is in de regel slechts uit op rectificatie van het jaarverslag. Ik vraag mij af wat de juridische consequenties kunnen zijn als een stichting of vereniging besluit een jaarrekeningprocedure in het kader van MVO te starten. Zie ik het juist, dan kan de Ondernemingskamer hoogstens het bestuur verplichten het jaarverslag aan te passen.

Afronding

Het initiatief om MVO in het jaarverslag op te nemen, is een goede zaak. Of de timing echter ideaal is, vraag ik mij af. Ook op de redactie van het voorstel valt wel wat af te dingen.

*Mr. E.A. de Jong
Stibbe*
